

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.2>**Валентина ОРЛЕНКО**

аспірантка, Навчально-науковий інститут держави і права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом, вул. Фроментівська, 2, Київ, Україна, 03039
ORCID: 0009-0004-7243-1237

Valentyna ORLENKO

PhD student, Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Vladimir the Great of the Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0009-0004-7243-1237

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

NORMATIVE AND LEGAL REGULATION OF AGAINST ILLEGAL MIGRATION IN UKRAINE

Автором досліджено, що, на сьогоднішній день Україна завдяки своєму вигідному територіальному положенню стала транзитною державою для потоку мігрантів у країни Європейського Союзу, адже Україна має спільні сухопутні кордони з Румунією, Польщею, Словаччиною та Угорщиною. Підкреслено, що поняття "нормативно-правовий механізм" це система законів та підзаконних нормативно-правових актів, стратегій, програм, методів, інструментів, правових способів, засобів та прийомів впливу, законодавчого забезпечення процесів регулювання. З'ясовано, що ключовими елементами нормативно-правового регулювання протидії нелегальній міграції також є: об'єктно-суб'єктна складова, головна мета його функціонування, важелі, принципи, функції а також інструменти його реалізації. Визначено, що головною метою механізму протидії нелегальній міграції є забезпечення виконання встановленого та регламентованого нормативно-правовими законодавчими актами порядку перетину іноземцями та особами без громадянства державного кордону України, транзитного проїзду її територією та перебування на її території. В ході дослідження визначено пріоритетні напрямки та завдання щодо комплексного державного регулювання в сфері протидії нелегальній міграції, зокрема, це легальне працевлаштування; інформаційна робота; розвиток страхових, іпотечних та пенсійних програм; розвиток підприємництва, малого та середнього бізнесу; інфраструктурних програм. Зроблено висновок про те, що нелегальна міграція в Україні є гострою проблемою, що впливає на стан правопорядку, економічну ситуацію та міжнародний імідж не лише нашої держави, а й інших країн. Наголошено на тому, що, удосконалення нормативно-правового регулювання проблеми нелегальної міграції є важливим фактором забезпечення національної безпеки України, розвитку суспільних відносин, збереження ресурсів та економіки.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, протидія нелегальній міграції, нормативно-правовий механізм, органи державної влади, міграційні процеси, державна політика.

The author researched that today, thanks to its advantageous territorial position, Ukraine has become a transit state for the flow of migrants to the countries of the European Union, because Ukraine has common land borders with Romania, Poland, Slovakia and Hungary. It is emphasized that the concept of "normative-legal mechanism" is a system of laws and sub-legal normative-legal acts, strategies, programs, methods, tools, legal methods, means and techniques of influence, legislative support of regulatory processes. It has been found that the key elements of legal regulation against illegal migration are also: the object-subject component, the main purpose of its functioning, levers, principles, functions, as well as tools for its implementation. It was determined that the main purpose of the mechanism for combating illegal migration is to ensure the implementation of the procedure for foreigners and stateless persons to cross the state border of Ukraine, transit through its territory and stay in it, established and regulated by normative legal acts. In the course of the study, priority areas and tasks regarding comprehensive state regulation in the field of countering illegal migration were determined, in particular; this is legal employment; information work; development of insurance, mortgage and pension programs; development of entrepreneurship, small and medium-sized business; infrastructure programs. It was concluded that illegal migration in Ukraine is an acute problem that affects the state of law and order, the economic situation and the international image not only of our state, but also of other countries. It was emphasized that the improvement of legal regulation of the problem of illegal migration is an important factor in ensuring the national security of Ukraine, development of social relations, preservation of resources and economy.

Key words: normative and legal regulation, combating illegal migration, normative and legal mechanism, state authorities, migration processes, state policy.

Постановка проблеми. В Україні проблема протидії нелегальної міграції є важливою складовою системи забезпечення національної безпеки держави, що потребує реалізації більш ефективних заходів, зокрема щодо формування нормативно-правового забезпечення та створення дієвої державної підтримки врегулювання міграційних процесів. Так, наша держава ще не має достатнього досвіду державного регулювання процесів нелегальної міграції. Тому на сьогодні одним із важливих завдань є системне вироблення комплексної протидії нелегальній міграції. У цьому аспекті, досі не сформовано дієвого механізму нормативно-правової протидії нелегальній міграції та моделі державного регулювання і управління даним явищем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми здійснення нормативно-правового регулювання протидій нелегальної міграції в Україні досліджували такі науковці, як: В. Васильєв, В. Вербицький, О. Відлер, О. Гулевич та інші.

Мета статті. Метою статті є аналіз нормативно-правових актів за сферою впливу, які прямо або опосередковано стосуються державного регулювання в сфері протидії нелегальній міграції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать результати стану та динаміки міграційних потоків в Україні нові реалії (військовий стан, масове переміщення в межах країни та за кордон) на сьогодні характеризуються збільшенням масштабів міграційних процесів, розширенням та розвитком зв'язків між країнами. Зрозуміло, що мігранти постійно вносять свій вклад у розвиток будь-якої держави, як позитивний так і негативний, а також здійснюють вплив на її економічну, соціальну та культурну складові.

Ще одним чинником є те, що сучасна геополітична ситуація у світі виступає каталізатором масштабних обсягів нелегальної міграції. У зв'язку з географічним розташуванням Україна опинилася в центрі міграційних потоків, які спрямовуються до країн Західної Європи. Механізми формування транзитних потоків нелегальної міграції постійно вдосконалюються, їх потужність зростає, що дає підстави вважати її однією з головних загроз національній безпеці України [4].

Варто підкреслити, що у найбільш загальному сенсі розуміння нелегальній міграції – це система правових та організаційних заходів, здійснюваних уповноваженими органами державної влади з метою впливу на суспільні відносини у сфері міграції, попередження,

виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення й усунення причин та умов, що сприяють нелегальній міграції [2].

Доцільно зауважити, поняття “нормативно-правове регулювання” можна визначити, як систему законів та підзаконних нормативно-правових актів, стратегій, програм, методів, інструментів, правових способів, засобів та прийомів впливу, законодавчого забезпечення процесів регулювання [2].

На думку вченого О. Відлера, який вважає: “що Україна завдяки своєму вигідному територіальному положенню стала транзитною державою для потоку мігрантів у країни Європейського Союзу (далі – ЄС), адже у нашої країни є спільні сухопутні кордони з Румунією, Польщею, Словаччиною та Угорщиною, які простягаються на сотні кілометрів. Попри свою економічну вигоду розташування, Україна зручна і для нелегальної міграції, тобто незаконного переміщення поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю. До країн ЄС мріє потрапити багато людей, зокрема з арабських та мусульманських країн” [3, с. 77-81].

Станом на 10 січня 2023 року в Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі. Проблема вимушеної міграції наразі набуває глобального характеру [13].

Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року ЄС негайно відреагував і продемонстрував ефективну солідарність, підтримавши тих, хто цього потребує. Це включало пряму гуманітарну допомогу, надзвичайний цивільний захист, підтримку на кордоні та забезпечення захисту хто рятується від війни. Вперше у своїй історії Європейський Союз ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття людей [13].

Важливо наголосити, що відповідальність за визначення державної міграційної політики розподілено між Міністерством внутрішніх справ України (МВС) та Міністерством соціальної політики України (Мінсоцполітики), у той час як Державна міграційна служба України (ДМС) реалізує міграційну політику та надає рекомендації щодо неї. Наразі, зазначена сфера врегульована такими законами України: “Про правовий статус інозем-

ців та осіб без громадянства”, “Про імміграцію”, “Про прикордонний контроль”, “Про зовнішню трудову міграцію” та “Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян України”. Ці закони врегульовують такі аспекти, як права мігрантів, перетинання кордону, імміграційні та еміграційні процедури. Їх доповнюють підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України (Уряд) та інших відповідних органів державної влади, таких як МВС, Міністерство закордонних справ України (МЗС), Мінсоцполітики та Державна прикордонна служба України (ДПСУ) [6; 7; 8].

Основними завданнями які визначено в контексті правого регулювання протидії нелегальній міграції є:

- моніторинг основних причин нелегальної міграції;
- формування державної міграційної політики, а на її підставі визначення стратегії та тактики протидії нелегальній міграції;
- створення системи міграційного законодавства, у тому числі вдосконалення законодавства з приводу протидії нелегальній міграції;
- розробка та практична реалізація програм протидії нелегальній міграції;
- окреслення кола суб’єктів протидії нелегальній міграції;
- використання позитивного зарубіжного досвіду протидії нелегальній міграції [14].

Так, нормативно-правовий механізм протидії нелегальній міграції може визначатись, як законодавча регламентація процесів та методів і форм її регулювання на різних рівнях, зокрема:

- на світовому (глобальному) рівні (рішення та законодавчі акти, схвалені багатьма державами на різних континентах). Рішення, затверджені Конференціями Генеральної Асамблеї ООН, наприклад, тощо;
- на міждержавному рівні (рішення та законодавство, ухвалені окремою групою держав), до прикладу – Директиви, Регламенти ЄС;
- у масштабах однієї держави;
- на окремій території або між територіальні (на рівні області, регіону (кілька областей), району, місцевого самоврядування);
- в окремій сфері (секторі регулювання чи кількох взаємопов’язаних секторах регулювання);
- на мікрорівні (угоди між підприємствами, регулювання роботи окремих юридичних осіб) [5].

Доцільно зазначити, що державний контроль за дотриманням законодавства у сфері

міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів регламентується такими нормативно-правовими документами:

- Закон України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”;
- Закон України “Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні”;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 197-201, ч. 1 ст. 203, ст. ст. 204, 205, 206);
- наказ МВС “Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення ДМС” від 28.08.2013 р. № 825.

Окремо необхідно розглянути основні функції нормативно-правового механізму протидії нелегальній міграції, зокрема, це:

- вдосконалення правових, організаційних та інших механізмів, що регулюють і забезпечують регулювання зазначеної сфери;
- добровільне переселення в Україну на постійне місце проживання українців за національністю, які проживають за кордоном, а також інших осіб, які здатні успішно інтегруватися в російське суспільство;
- в’їзд до України і перебування на її території іноземних громадян, які бажають розвивати економічні, ділові, професійні, наукові, культурні та інші зв’язки, вивчати мову, історію і культуру нашої країни, здатних завдяки своїй трудовій діяльності, знань і компетенцій сприяти економічному, соціальному і культурному розвитку України;
- створення умов для адаптації до правових, соціально-економічних, культурних і інших умов життя в Україні іноземних громадян, що зазнають труднощі в адаптації, зумовлені особливостями їх культури і звичного життєвого укладу, а також іншими факторами;
- створення сприятливого режиму для вільного переміщення учнів, наукових і педагогічних працівників з метою розвитку науки, професійної освіти, підвищення рівня підготовки наукових кадрів України;
- створення умов для зниження диспропорції в розміщенні населення і вирішення завдань просторового розвитку країни;
- подальший розвиток механізмів і засобів профілактики, попередження, виявлення та припинення порушень міграційного законодавства України корупційних порушень в сфері міграції, включаючи вдосконалення заходів відповідальності за порушення назва-

ного законодавства і законодавства України про протидію корупції;

– надання відповідно до загальновищих принципів і норм міжнародного права і законодавства України допомоги іноземним громадянам, які шукають захист на території України [13].

Також, важливим документом, що регулює відносини в сфері протидії та боротьби з нелегальною міграцією є прийнята “Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року” (далі – Стратегія). Згідно з документом, Стратегія заснована на таких принципах реалізації державної міграційної політики: верховенство права; захист прав людини та основних свобод; прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; запобігання і боротьба з усіма формами та проявами расизму, ксенофобії та пов’язаної з ними нетерпимості; неприпустимість будь-яких форм дискримінації [8].

Доречно зазначити, що нелегальна міграція займає вагомий частку у структурі міграційних потоків. Вона є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, яке реально загрожує економічним інтересам і громадській безпеці нашої держави. Зазначений процес є однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку нелегального ринку праці, виникнення напруженості у відносинах між багатьма державами [14].

Цікавою є думка вченого В. Васільєва який визначає, що нормативно-правове регулювання протидії нелегальній міграції містить у собі такі елементи: систему правових актів; організаційно-структурні формування механізму (тобто суб’єкти, що здійснюють протидію); організаційно-правові способи (тобто види діяльності суб’єктів протидії).

Варто підкреслити, що головна мета нормативно-правового регулювання у встановленні і підтримці дієвості міграційного режиму, що забезпечується за допомогою різних процесів і механізмів регулювання нелегальної міграції. Так, він містить у собі такі елементи, як систему нормативно-правових актів, що становлять основу функціонування даного механізму; організаційно-структурні формування механізму; організаційно-правові способи протидії нелегальній міграції [1, с. 53].

Так, нормативно-правове забезпечення протидії нелегальній міграції має включати різні за структурою законодавчі акти; нормативно-правове забезпечення, що включає закони та постанови, постанови та розпоря-

дження КМУ, укази та розпорядження Президента України, нормативні акти міністерств, державних комітетів, інших органів центральної виконавчої влади зі спеціальним статусом, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування. Окрім того, механізм має містити методичні рекомендації, правила, порядки, нормативи, інструкції, що затверджені законодавчо тощо). Ключовими елементами нормативно-правового механізму протидії нелегальній міграції також є: об’єктно-суб’єктна складова, головна мета його функціонування, важелі, принципи, функції а також інструменти його реалізації.

На думку вченої О. Гулевич об’єктом протидії нелегальній міграції є безпосередньо міграційні відносини та суб’єкти, причини та наслідки, що їх зумовлюють. До суб’єктів протидії нелегальній міграції слід віднести законодавчі, відомчі, виконавчі (зокрема, органи та підрозділи Національної поліції України), судові центральні та місцеві органи державної влади, окремо, також всі інші громадські й політичні спільноти та об’єднання, які здійснюють функції щодо протидії, боротьби, регулювання та моніторингу нелегальній міграції в Україні [4].

Залежно від характеру та основної мети застосування заходів, спрямованих на протидію нелегальній міграції, можна виділити такі основні напрями протидії нелегальній міграції:

- попередження нелегальної міграції;
- встановлення фактів незаконного перебування іноземців та/або осіб без громадянства на території України;
- припинення порушень міграційного законодавства;
- реалізація заходів відповідальності щодо порушників міграційного законодавства [6].

Головною метою правового механізму протидії нелегальній міграції є забезпечення виконання встановленого та регламентованого нормативно-правовими законодавчими актами порядку перетину іноземцями та особами без громадянства державного кордону України, транзитного проїзду країни та перебування на її території.

Так, можна виділити основні блоки законодавчого регулювання протидії нелегальній міграції:

- законодавство, що регулює внутрішню діяльність суб’єктів управління (органів влади), що беруть участь у досягненні цілей державної міграційної політики та, зокрема, заходів з боротьби та протидії нелегальній міграції, окремих аспектів їх роботи (бюдже-

тування, фінансування, засвоєння коштів, повноважень, контролю);

– законодавство, яким визначаються методи та засоби протидії та боротьби з нелегальною міграцією;

– стратегічні законодавчі рішення (стратегії, цільові програми, плани дій в усіх сферах).

Висновок. Отже, слід зазначити, що для України сама проблема нелегальної міграції не нова, але її зростаюча тенденція викликає занепокоєння, оскільки вона пов'язана з незаконними операціями та різними видами злочинності.

Таким чином, нелегальна міграція в Україні є гострою проблемою, що впливає на стан правопорядку, економічну ситуацію та міжнародний імідж не лише нашої держави, а й інших країн. Удосконалення нормативно-правового регулювання проблеми нелегальної міграції є важливим фактором забезпечення національної безпеки України, розвитку суспільних відносин, збереження ресурсів та економіки.

Перспективою подальших розвідок даної проблематики є аналіз класифікації чинників, що здійснюють найбільший вплив на нелегальну міграцію.

Література:

1. Васильєв В. Т. Організаційно-правове регулювання протидії нелегальній міграції в системі забезпечення національної безпеки України. *Актуальні проблеми державного управління*, 2018. № 1. С. 53.
2. Вербицький В. М. Напрями вдосконалення взаємодії державних інституцій. *Щодо протидії нелегальній (незаконній) міграції в Україні*. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/15-2020/22.pdf>
3. Відлер О. М. Особливості організаційно-правових механізмів з протидії нелегальній міграції в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*, 2016. № 1. С. 77–81.
4. Гулевич О. С. Суб'єкти та об'єкти у сфері нелегальної міграції. *Електронний журнал "Державне управління: удосконалення та розвиток"*, Вип. 9, 2020 р.
5. Міжнародно-нормативне регламентування питань нелегальної міграції URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64465/93-Zvozdnyaya.pdf?sequence=1>
6. Правове регулювання міграційних процесів в Україні URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>
7. Про зайнятість населення : Закон України № 406-VII від 04.07.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
8. Про затвердження плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р.: Розпорядження КМУ від 29 серпня 2018 р. № 602-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text>
9. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України № 341-IX від 05.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-VIII#Text>
10. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
11. Регулювання міграції: прийом біженців з України URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk
12. Система нормативно-правового регулювання міграційних процесів в Україні. URL: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/24.pdf
13. Теорія і практика протидії нелегальній міграції органами державної прикордонної служби України адміністративно-правовий аспект. Львів. 2019 р. URL: https://old.lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2019/13392/avtoreferat_dysertaciyi_na_zdobuttya_naukovogo_stupenya_doktora_yurydychnyh_nauk_moty_a.f.-1.pdf
14. Україна як зручний транзит для нелегальних мігрантів в Європу. URL: <https://www.unian.ua/society/10201593-ukrajina-yak-zruchniy-tranzit-dlya-nelegalnih-migrantiv-v-yevropu.html>

References:

1. Vasiliev V. T. Orhanizatsiino-pravove rehuliuвання protydii nelegalnii mihratsii v systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [Organizational and legal regulation of combating illegal migration in the system of ensuring national security of Ukraine] Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, 2018. № 1. S. 53. [in Ukrainian]
2. Verbytskyi V. M. Napriamy vdoskonalennia vzaiemodii derzhavnykh instytutsii. [Directions for improving the interaction of state institutions] Shchodo protydii nelegalnii (nezakonnii) mihratsii v Ukraini. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/15-2020/22.pdf> [in Ukrainian].
3. Vidler O. M. Osoblyvosti orhanizatsiino-pravovykh mekhanizmiv z protydii nelegalnii mihratsii v Ukraini. [Peculiarities of organizational and legal mechanisms for combating illegal migration in Ukraine] Investytsii: praktyka ta dosvid, 2016. № 1. S. 77–81 [in Ukrainian].

4. Hulievych O. S. Subiekty ta obiekty u sferi nelegalnoi mihratsii. [Subjects and objects in the field of illegal migration] Elektronnyi zhurnal "Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok", Vyp. 9, 2020 r [in Ukrainian].

5. Mizhnarodno-normatyvne rehlementuvannia pytan nelegalnoi mihratsii [International normative regulation of illegal migration issues] URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64465/93-Zvozdnyaya.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

6. Pravove rehuliuвання mihratsiinykh protsesiv v Ukraini [Legal regulation of migration processes in Ukraine] URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib> [in Ukrainian].

7. Pro zainiatist naseleennia: Zakon Ukrainy № 406-VII vid 04.07.2013 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian]

8. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv na 2018-2021 roky shchodo realizatsii Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 r.: [On the approval of the plan of measures for 2018-2021 regarding the implementation of the State Migration Policy Strategy of Ukraine for the period until 2025] Rozporiadzhennia KMU vid 29 serpnia 2018 r. № 602-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

9. Pro zovnishniu trudovu mihratsiiu: Zakon Ukrainy № 341-IX vid 05.12.2019 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-VIII#Text> [in Ukrainian].

10. Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 roku: [On the approval of the State Migration Policy Strategy of Ukraine for the period until 2025] Rozporiadzhennia KMU vid 12 lypnia 2017 r. № 482-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

11. Rehuliuвання mihratsii: pryiom bizhentsiv z Ukrainy [Regulation of migration: reception of refugees from Ukraine] URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk [in Ukrainian]

12. Systema normatyvno-pravovoho rehuliuвання mihratsiinykh protsesiv v Ukraini. [System of regulatory and legal regulation of migration processes in Ukraine]. URL: http://www.pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/24.pdf [in Ukrainian]

13. Teoriia i praktyka protydii nelegalnii mihratsii orhanamy derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy administratyvno-pravovyi aspekt. [Theory and practice of combating illegal migration by the bodies of the state border service of Ukraine, administrative and legal aspect] Lviv. 2019 r. URL: https://old.lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2019/13392/avtoreferat_dysertaciyi_na_zdobuttya_naukovogo_stupenya_doktora_yurydychnyh_nauk_moty_a.f.-1.pdf [in Ukrainian].

14. Ukraïna yak zruchnyi tranzyt dlia nelegalnykh mihrantiv v Yevropu. [Ukraine as a convenient transit for illegal migrants to Europe]. URL: <https://www.unian.ua/society/10201593-ukrajina-yak-zruchniy-tranzit-dlya-nelegalnih-migrantiv-v-yevropu.html> [in Ukrainian].